

שושנת רוחות

אם משורר הוא מי שנתברך, או נתקלל, ברגישות־יתר, מי ש"חי" את כל המוצאות אותו ואת כל הנקרה לו בדרכו (ואפילו דברים שלכאורה אינם ראויים שנתחסה אליהם ברצינות), אם משורר הוא מי שדמד יונו נובע והולך עד שאינו מבדיל בין מציאות פִּיזית למציאות נפשית או אף הלומית והעולם נתפס לו ציורים־ציורים, דימויים־דימויים, סמלים־סמלים — הרי חיים גורי הוא משורר מובהק, ותכונת־פייטן זו, שהיתה אפיינית לו עוד מראשית דרכו, ניפרת ב"שושנת הרוחות" עוד יותר מש־גיפרה בקבצי־שיריו הקודמים.

נראה כי החוויה היסודית בקובץ החדש היא חווית הפגישה עם העולם ה"אחר", עם הנכר, עם חוץ־לארץ. היא העומדת במרכז האחרון לארבעת שערי הקובץ, שהוא גם החשוב שבהם, זה הקרוי "שושנת־רוחות", זה שעל שמו קרוי הקובץ כולו. חוויה זו באה על מיצויה הבולט ביותר במחזור־השירים "אותו ערב במאביון" (ע"ע 91—83), שאולי הוא מיטב כלל־יצירתו של משוררנו...

"מאביון" הוא שם כיכר אחת, וכן שמה של תחנת־מטרו, במסיבי סן־ז'רמן בפאריז המער־טירה, ובפאריז עשה המשורר, כמדומה, תקופת־זמן מסוימת בשנים המקופלות ב"ש־שנת רוחות" — אלו שנות תשי"ד—תש"ך; ו"שושנת־רוחות" הוא גם, כמובן, שם נרדף למצפן של רוחות־השמיים. כאן עמידתו של ה. גורי ברגע המגולם לפנינו במחזור־השירים, וכך הוא סח לנו כאן:

עמדתי בכיכר אחת שהיתה שושנת־רוחות,
בעיר שאין לה שם ובשעה שאין לה זמן,
באמצע שנותי ההולכות ממני — —

עמדתי בין־השמשות לא לילה ולא יום,
ליד כותל אבן עתיקה ממני וכבדה — —
(ע"ע 85/6)

כאן, במקום הזה, יש סתיו, שונה מסתיו מולדתי, "שחושבים אותו באותיות לטיניות / האנשים השייכים לו / כפגדים

מייקטרינוסלב הרוסית, הוא אחד המוצרים המופלאים של התעשייה הזאת ואחד מסמליה המסחריים המוצלחים, והמצליחים, ביותר, "הגדול בשוטיה־במה של שלושים השנים האחרונות", כביטוי של מבקר בריטי אחד. בתקופה שבה שוב אין, למעשה, חצרות־מלכים שתמצאנה קורת־גג ואוזן כרויה ללי־צנים, שבה סרטי־הקלטה וסלילים של צליל־לואיד הם, במידה מכרעת, תחליף למגע בלתי־אמצעי ולסמיכות הפיזית בין בדרן לקהלו, ל־החצר נעשה ל־ההמונים, ל־הודר־ומותר־העם, ואם יעמדו לו כשרונותיו בתחום המסוים אשר הועיד לעצמו — סופו שאת כדור־הארץ כולו ידשן עונג ויצחיקו עד לרעידת־מתניים, כדרך שעלתה לדני קיי, שמלכים ורוזנים, קולים ופלאחים, עוֹלֵלִים ויונקים, ראנצ'ירוס וגאנגסטרים, חנ־וונים ונפחים, נהגים ופרופסורים מוכנים "לצרוך" אותו בכל מקום ובכל שעה.

"אגדת דני קיי" באה לספק צורך שחשים ודאי כמה וכמה מחובבי ומעריציו של השחקן להכיר מקרוב יותר את הבדחן הגדול, הגאוני בתעלוליו, באיולתו, בהופ־עותיו האבסורדיות והנוגעות־אל־הלב בעת־ובעונה־אחת. ואכן, הוֹך כדי קריאה אנו לומדים לדעת כאן — "מבפנים", כביכול — את עולמ־השעשועים האמריקאי, את חרושת הבידור, הפזמונים, ה"ח'לטורות", הסרטים ומחזות־הרבינו של ברודיי והוליבוד, סך־פרנציסקו ו"גליל הבורשט" היהודי של הרי־קטסקיל שבמדינת ניו־יורק, כמו גם את המעלות והמורדות בחיי־הגישוואים של גי־בורנו, את אהבת־הבריות והתינוקות הממלא־תו בלבי הכיל, את תום־דרכי־וירוגשותיו, וכן, במידה ידועה, את סוד הצלחתו.

תרגומו של הספר משובה. אפילו קצת יותר מדי.

ר. ס.

* קורט זינגר: אגדת דני קיי; מאנגלית: עדה בן־נחום; הוצאת נ. טברסקי בע"מ, 1959; עמ' 223.

** חיים גורי: שושנת רוחות; שירים; הר־צאת הקיבוץ המאוחד, תשכ"א; 117 עמ'.

העמדת-דברים קטבית שכזאת — כמעט ואמרנו: מפוצצת שכזאת — ודאי שלא תאחר להבשיל מכלול של חשבונות-נפש, תשוקות-בריחה, הרהורי-חטא ורגשות-אשם. מצד אחד, משוררנו שמה להרגיש עצמו, סוף-סוף, פרוק-עול, אלמוני, משהחרי, פטור ממסירת דו"חות למצפון הקיבוצי שלו ול-מצפון הפרטי שלו — להרגיש כי שמי הנכר האלה הם, שמי מולדת החירות הנכריה, כי כאן אינו צריך לקמוץ את אגרופו, בחריצות המטורף ובחדוות המל-חמות, כי הפנקס סגור והאגרוף אינו רושם" ואור זהוב "זורח... על שלוליות המים הגנובים". אבל, מצד שני, הרי ההס-עמה החזרת, המאושרת כמעט, של אותה תחושת-שיחרור אינה אלא ביטוי על-דרך-ההיפוך לכובד האחריות האישית-הקיבוצית הרובצת עליו, כמדומה, לכובד גורלה של מולדתו, המצטייר לו ציור גיבורי-נבואי כ,פסיפס המקדשים והסולם", שבו עולים ובו יורדים המלאכים שכבר הזכרנו, כ,ש-מ-שון עיור" הנשען על עמודיו, כ,עמוס... פורץ חלון, / נרדף בחושך וברוח, העשוי בכל רגע להרגיז את מנוחתו החטופה בחיק נכר ולקלל את חוגגיו העשנים של ליל בית-אל".

ישיבת-נכר מעין זו היא אולי שעה יפה מאין כמוה לאדם, ובפרט למשורר, לעשות את חשבון-עולמו, את חשבון-זמנו, לראות ראייה משוחררת, צלולה יותר, מאוזנת יותר, את מכורתו ואת בית-גידולו. הנכר לאמיתו של דבר אינו עומד רק בסימנו של "ליל בית-אל" סעור-צירים. שעתו היא גם שעה שבה אפשר לעמוד, "על הגשר", למשל (ע' 15), ובה מותר, להישטף, כמו אחד הדודים ממים / לראות את שעת החנינות". שבה אין איש מבטיח, הרים וגבועות וכל השאר", שבה "אני קונה את חירותי לשתוק ולקוות / בארצות ללא שליח וללא מלאך" (ע' 66). שבה רואים "ערפל... עדין, שקוף, על ציורים מלאי קדושים שקטים" (ע' 34). השעה הזאת, על תולדותיה וגילגוליה, היא המסייעת לו להעריך כמו את 35 השנים הראשונות לשני-חיו, אף לשני-חיי-דורו

ובפנים". וזהו מקום שבו יכול המשורר "להיות אחד, / לא להתחיל לפני זמן רב / ולא להימשך", או, בלשון בדוחה מעט יותר, להיות "אחד... / בלי אהלן / ובלי מפר לרפואה". העיר עיר שתושביה "לא היו שונאיו או ידידיו". כאן, עכשיו, בערב הזה, שאינו שייך לא "לאלוהים, / לא לתקופה, / לא למולדת בסביבת הלב", בלילה הזה של מאביון, "אין חוקר... אין נחקר. / אין איש-צודק בעקבותי", ו"חוקי ההשתייכות, / חוקי הכובד, / נמחקים במנגינה".

איוזה ניגוד להרגשות, לזכרונות, לסמלים ולאסוציאציות שמעלה בנפשו מולדתו שלו! —

ארץ קדושה.

דרך-הרעב.

אימארה רחוקה של אד

ואגמי שרב.

צלי נרמס בסנדלי —

סימן הצהריים המבוערים.

מסע המלח בעין-תרייבה

מתעלף אל צחוק המים הרעים. — —

שם,

המקדשים,

הנועדים,

עיר הצדק והתהילה.

שם,

שמש גבעון,

ירח איילון,

כתובת הפחד

העזו והגדולה.

קרה-התחלה.

שמש-בר.

גולגולת השייכת

לעורבים ולמדבר.

למועד,

לתלאות,

לנסים ולנפלאות. — —

...המלאכים שאין מנוס ואין מנוח מפניהם ומקולם.

אחריו. "אודיסס", הוא משוררנו בהסתר פנים שקוף, בשיר היפה הסוגר כמעט את הקובץ שלפנינו ("אודיסס", ע' 115). בשובו אל מולדתו הוא מוצא והנה שונתה במאד ופניה לא כתמול־ששום: הוא מוצא "ים... ועשב צף על הגלים האטיים / ושמש נחלשת בשולי שמיים". הוא חש עצמו כמעט כמין חוני המעגל: "טעות לעולם חוזרת, אמר אודיסס בלבו העייף / וחזר עד פרשת־הדרכים הסמוכה לעיר השכנה, / למצוא את הדרך אל עיר מולדתו שלא היתה מים / הלך עייף כחולם ומתגעגע מאד / בין אנשים שדיברו יוונית אחרת. / המלים שנטל עמו כצידה לדרך המסעות גוועו בינתיים".

נעצב, נבוך ותמהילבב — מעוגן באיזה עבר גיבורי, תובעני ותם שאיננו עוד, ועם זאת מבוגר ממנו ותלוש ממנו — גיבט חיים גורי מול ארבע רוחות־שמיים, רוחות ה"שושנה".
ומצפן בידו אין.

וכל שכמותו, חיי כל אותם בני־החבורה ש"דיברו בגוף־ראשון־רבים" (שלושת השירים "1923—1958"):

ולא היה לי זמן
לצמוח לאטי אילן
של מחשבות לאט.
דומה למשהו מובן
יותר,
פחות מקרי ומצורף
מצעקות,
מסעודות־עראי בעמידה.

(ע' 95)

עברה תקופה. חלפה. מעגל שלם נסגר, נחתם. המלך שהיה, אף הוא איננו עוד. ביום המקווה, ביום המצופה, יום איוויים שנתגשמו ותוחלת שנמלאה, נמצא והנה "מת, מת המלך!" ("מות המלך", ע' 113). ולא נשמע הקול אשר, כמסורת, ביום מות המלך הישן יריע "יחי!" למי שיקום למלוך

באכה נאכה צפונה הצנה וינה...

תחנות "דלק" לשרותך

"דלק" חבנות הדלק הישראלית בע"מ

